

1.6.2017

Effin kommentteja tekijänoikeuskirjetyöryhmän 5.6.2017 pidettävää kokousta varten

Effin kommentteina tekijänoikeuskirjetyöryhmän 5.6.2017 pidettävää kokousta varten esitän vastaukset pyydettyihin kysymyksiin kirjeiden vastaanottajien näkökulmasta.

"Kirjeiden vastaanottajien esittämät huolet, erityisesti yksityishenkilöiden ja pienyritysten oikeusturvan toteutuminen"

Vastaanottajat kokevat yleisesti, että kirjeen lähettäjän ja vastaanottajan välillä vallitsee epätasainen valtasuhde lähettäjän edustaessa lähinnä kansainvälisiä suuryrityksiä ja vastaanottajan ollessa yksityishenkilö. Vastaanottajat oudoksuvat myös kirjemenettelyn luonnetta yksityisenä lainvalvontana, jossa viranomaisilla ei ole juuri osuutta.

Esimerkiksi rikosprosessissa syyttäjän ja vastaajan välillä on myös valtaepäsuhta, mutta tätä kompensoidaan siten, että todistustaakka on syyttäjällä ja vastaajan oikeusturvasta on säädetty yksityiskohtaisesti. Kirjemenettely on kuitenkin yksityisoikeudellinen riita-asia, jossa myös vastaajan pitää esittää vastanäyttöä.

Kirjeen saajan voi olla esimerkiksi vaikea käytännössä osoittaa, että jollakulla muulla kuin hänellä itsellään oli mahdollisuus käyttää hänen Internet-yhteyttään suunnilleen vuotta aiemmin olleena ajankohtana. Rikosasiassa tämä helposti synnyttäisi varteenotettavan epäilyn siitä, onko tekijä syyllinen, mutta saamani käsityksen mukaan kirjeiden saajien puolustautumista näissä tapauksissa ei useinkaan pidetä uskottavana.

Todellinen jakaja on voinut olla esimerkiksi perheenjäsen tai vaikkapa kylässä ollut lapsen kaveri. Tällaisissa tapauksissa on inhimillisesti ymmärrettävää, että henkilö saattaa ottaa vastuun itselleen, vaikkei todellisuudessa olisikaan vastuussa, mutta oikeudenmukaisuuden kannalta tämä ei ole tyydyttävä lopputulos. Jakaja on voinut olla myös avoimen langattoman verkon käyttäjä. Tästä oli kyse esimerkiksi tapauksessa MAO:55/17, jonka vastaajana ollut yrittäjä voitti.

Kirjeiden saajat kokevat, että heidän mahdollisuutensa ajaa asiaansa oikeudessa ovat heikot oikeudenkäyntikuluihin liittyvän riskin takia. Oikeudenkäyntikulut ovat nousseet kymmeniin tuhansiin euroihin.

Tämä on tietysti osa laajempaa oikeudenkäyntikulujen suuruuteen liittyvää ongelmaa, joka ei liity pelkästään tekijänoikeusasioihin, ja josta on käyty viime aikoina yhteiskunnallista keskustelua. Suhteessa hyvityssummiin oikeudenkäyntikulut ovat kuitenkin erittäin korkeita. Eräässä tapauksessa hyvityssumma oli 600 euroa ja pelkästään kantajan oikeudenkäyntikulut olivat yli 30 000 euroa. (<http://yle.fi/uutiset/3-9002115>) Onko muissa yhtä vähäpätöisissä asioissa yleisesti yhtä suuria oikeudenkäyntikuluja?

Kirjemenettelyssä on kyse ensisijaisesti "sovittelusta", mutta sovittelun toiselle osapuolelle kyseessä on lähinnä "tarjous josta ei voi kieltäytyä". Tämän takia asian yhteydessä on puhuttu "kiristyskirjeistä".

Asianajajaliiton valvontalautakunta on yhtä tapausta lukuun ottamatta hylännyt kirjemenettelystä tehdyt kantelut. Tästä huolimatta monet kirjeiden vastaanottajat kokevat tilanteen ahdistavaksi. Vastaanottajat ovat yleensä tavallisia ihmisiä, joilla ei ole aiempaa kokemusta neuvotteluista suuryritysten aggressiivisten asianajajien kanssa.

E erityisen ongelmallisena on pidettävä pornografisiin elokuviin liittyviä tekijänoikeuskirjeitä. Ne osuvat yksityisyyden suojan ydinalueeseen kuuluviin seksuaalisuutta ja intiimielämää koskeviin kysymyksiin. Lakiasiantomisto Turre Legalin keräämän listan mukaan suuri osa tekijänoikeuksien valvonnasta liittyy juuri pornoelokuviin.

(<https://www.turre.com/valvotut-elokuvat-2017/>)

On vaikea ymmärtää, miten on mahdollista, että uhkausta syyttää henkilöä julkisessa oikeudenkäynnissä tiettyjen pornoelokuvien jakamisesta, ellei henkilö maksa vaadittua summaa, ei katsota kiristykseksi. Ovatko amerikkalaisten pornotuottajien oikeudet näissä tapauksissa tärkeämpiä kuin suomalaisten ihmisten yksityisyyden ydinalueen kunnioittaminen ja perhe-elämän suoja?

Kirjemenettelyssä on kyse hyvin vähäpätöisistä asioista. Yleensä kirjeen vastaanottajaa syytetään parin elokuvan tai yksittäisen tv-sarjan muutaman jakson hetkellisestä jakamisesta. Kirjemenettelyn keskeisin ongelma onkin se, että tällaisten vähäpätöisten asioiden takia murretaan yksityisyyden suoja, vaaditaan käytännössä hatusta vedettyjä hyvityssummia ja uhataan kymmenien tuhansien eurojen oikeudenkäyntikuluilla, ellei suostu maksamaan.

Asiaa tulisi arvioida suomalaisen yhteiskunnan kokonaisedun kannalta. Kirjemenettelyllä valvotaan lähinnä yhdysvaltalaisen viihde- ja pornoteollisuuden teoksia. Suomalaiset yksityishenkilöt eivät ole vastuussa yhdysvaltalaisen viihdeteollisuuden menestyksestä, joka sitä paitsi kokonaisuutena on ollut viime vuosina erinomaista. Suomelle ei koidu mitään hyötyä siitä, että yhteiskunnan resursseja käytetään kirjemenettelyn mahdollistamiseen.

Kirjemenettelyn ongelmallisuus huomioiden pidän selvänä, että suomalaisen yhteiskunnan yleisen edun ja kirjeiden vastaanottajien yksityisyyteen ja perhe-elämän suojaan liittyvän yksityisen edun tulisi näissä tapauksissa ajaa yhdysvaltalaisen viihdeteollisuuden yksityisen edun ohitse, eli kirjemenettelystä pitäisi luopua kokonaan.

"Onko OKM:n sivuilla oleva tekijänoikeuskirjevalvontaa koskeva K&V-osio ajan tasalla?"

Osio on nähdäkseni sinänsä ajan tasalla, mutta siihen voisi tehdä muutamia teknisluonteisia muutoksia.

Sivulla todetaan: "Luvatta tapahtuva teoksen levittäminen yleisölle on tekijänoikeuden loukkaus." Tarkalleen ottaen myös ns. laittomasta lähteestä lataaminen on tekijänoikeuden loukkaus, joka synnyttää oikeuden hyvitykseen, vaikka tekoa ei olekaan kriminalisoitu.

Sivulla todetaan: "Jos aineistoa on jaettu eteenpäin ilman tekijän lupaa, oikeudenhaltijalla on oikeus hyvitykseen, joka korvaa aiheutuneen taloudellisen menetyksen." Tekijänoikeuslain tarkoittama "kohtuullinen hyvitys" ei kuitenkaan ole sidoksissa mihinkään konkreettiseen taloudelliseen menetykseen, eikä oikeudenhaltijan tarvitse sellaista osoittaa. Kyseessä on hyvitys oikeuden loukkaamisesta sinänsä, ei sen aiheuttamasta taloudellisesta tai muusta menetyksestä. Tästä virkkeestä voi siis käytännössä poistaa viimeisen sivulauseen.

Kohtaa, jossa sanotaan, ettei kirjettä kannata jättää huomiotta, voisi hieman tarkentaa. Kohdassa voisi perustella mitä tapahtuu jos kirjeen jättää huomiotta, jotta ihmiset voisivat itse arvioida, seuraako huomiotta jättämisestä huonompi tulos kuin kirjeeseen reagoinnista. Käsittäkseni kirjeen vastaanottajalla ei ole mitään oikeudellista velvollisuutta reagoida kirjeeseen.

"Arvio lainsäädännön toimivuudesta (TekL 60a §): säännöksen tavoite, muotoilu (kriteerit) ja sen toteutuminen; oikeuskäytäntö ja sen suunta"

Kirjemenettelyä koskeva tekijänoikeuslain 60 a § lisättiin alun perin lakiin eduskuntakäsittelyssä viihdeteollisuuden tehokkaan lobbauksen ansiosta. Lainkohta ei sellaisenaan sisältynyt alkuperäiseen hallituksen esitykseen. Tuolloin ainakaan lainsäätäjät ei osannut arvioida millä tavalla lainkohta tulevaisuudessa käytettäisiin, vaikka Effi varoittikin tämäntyyppisistä seurauksista.

(<https://effi.org/julkaisut/tiedotteet/lehdistotiedote-2005-04-18.html>)

Effi on vuosien varrella jatkuvasti korostanut, että tekijänoikeuksien valvontaa ei pitäisi kohdistaa kohtuuttomalla tavalla tavallisiin yksityishenkilöihin. Sopeutuminen niihin liiketoimintaympäristön muutoksiin, joita Internet on aiheuttanut, kuuluu alan toimijoille itselleen. Ne ovatkin viime vuosina sopeutuneet hyvin ja luoneet laillisia sisältöpalveluita, joiden suosio on jo tutkitusti vähentänyt laitonta vertaisverkojakamista. Nykyisenkaltaisen kirjemenettelyn jatkaminen ei ole alan toimijoiden kannalta millään tavalla välttämätöntä.

Käsitykseni mukaan EU-lainsäädäntö tai kansainväliset sopimukset eivät edellytä tekijänoikeuslain 60 a §:ssä kuvattua menettelyä. Se voitaisiin kansallisella tasolla kumota.

Eduskunnan talousvaliokunta on lausunut kannattavansa Suomen ja EU-komission linjaa, jonka mukaan tekijänoikeuksien valvonnan painopiste "tulee kohdistaa taloudellisesti merkittäviin tekijänoikeuksien rikkomuksiin" (TaVL 6/2016 vp). Tällä hetkellä tekijänoikeuksien valvonnan painopiste on Suomessa taloudelliselta merkitykseltään vähäisissä yksityishenkilöiden tekemissä tekijänoikeuden rikkomuksissa. Nykyinen oikeustila ei siten vastaa lainsäätäjän tahtoa.

"Alustavia ajatuksia hyvistä käytännöistä"

Ei tule mieleen sellaisia hyviä käytäntöjä, jotka voitaisiin toteuttaa ilman lainmuutoksia. Oikeastaan ainoa hyvä käytäntö olisi se, että oikeudenhaltijat vapaaehtoisesti luopuisivat kirjemenettelystä, mitä tuskin tapahtuu.

"Muut mahdolliset työryhmän työhön liittyvät näkökohdat ja kysymykset"

Tässä on vielä muutamia mieleen tulleita asioita, jotka esitän tässä vaiheessa vain yleisluontoisina kysymyksinä tai kommentteina:

- Päätyykö kirjemenettelyllä saatuja varoja tekijöille lainkaan, tai ainakaan missään merkittävässä määrin?
- Hedman Partnersille kirjemenettelyssä on kyseessä jonkinlainen sivubisnes, Adultia on ilmeisesti perustettu pelkästään kirjemenettelyä varten. Miksi nämä yritykset on kutsuttu työryhmään? Nehän toimivat oikeudenhaltijoiden toimeksiannosta, joten oikeudenhaltijoilla on viime kädessä vastuu kirjemenettelyn käytöstä. Mielestäni Hedman Partners ja Adultia eivät ole tässä asiassa legitiimejä yhteiskunnallisia toimijoita. Jälkimmäinen kuulostaa lähinnä hämäräfirmalta.
- Markkinaoikeus on toiminut kirjemenettelyn suhteen lähinnä kumileimasimena, vaikka tekijänoikeuslain 60 a § antaisi sille harkintavaltaa sen suhteen, milloin tekijänoikeuksia loukataan "merkittävässä määrin". Markkinaoikeuden roolia tulisi työryhmässä pohtia. Yksi vaihtoehto voisi myös olla oikeudenkäyntimaksujen korottaminen, mikä lisäisi oikeudenhaltijoiden päässä pohdintaa siitä, onko kirjemenettely kannattavaa.

Ahto Apajalahti
Hallituksen jäsen
Effi ry